

DESIATY ZVÄZOK „MEGA“

K. MARX — F. ENGELS, Werke. Artikel. Entwürfe. Juli 1849 bis Juni 1851. In: Marx, K. — Engels, F.: Gesamtausgabe. (MEGA) I. Abteilung. Werke. Artikel. Entwürfe. Bd. 10. Hrsg. vom IML beim ZK KPdSU und vom IML beim ZK SED. Berlin, Dietz Verlag. Teil 1. Text 1977. Ss. 1—50. 1—645. Teil 2. Apparat. 1977, Ss. 659—1216.

10. zväzok veľkolepo projektovaného *Súborného vydania Marxovho a Engelsovho diela* (skrátene MEGA) vyšiel v tomto rade ako druhý a je blízky svojím obsahom 7. zväzku českého vydania *Spisov*. Pokrýva takmer dvojročné obdobie vymedzené na začiatku porážkou revolučných hnutí v Európe a faktickým zánikom činnosti Zväzu komunistov na konci. Obsahuje *všetky* zachované práce, články, návrhy, politické vyhlásenia a ďalšie dobové dokumenty, ktoré v danom časovom rozpätí vypracovali Marx a Engels sami alebo v spolupráci s inými činiteľmi komunistického hnutia, resp. ktoré len podpísali.

Tematicky sa zhromaždené práce zameriavajú predovšetkým na teoretické spracovanie a prehodnocovanie politických skúseností z revolučných bojov v predchádzajúcich rokoch. Majú charakter ucelených historických štúdií alebo povahu aktuálnych novinárskych statí.

Za myšlienkové jadro celého 10. zväzku možno považovať dve série článkov pre *Nové rýnske noviny*. *Politicko-ekonomickú revue*, ktorú redigovali Marx s Engelsom a ktoré boli tlačovou platformou pre objasňovanie nedávnych i aktuálnych udalostí vtedajšieho rozbúreného sveta zo stanoviska proletariátu, ako ho reprezentoval najmä Zväz komunistov. Pritom Engelsova séria o *nemeckej kampani za ríšsku ústavu*, podob-

ne ako Marxova séria o vývoji francúzskej revolúcie v rokoch 1848—1849, ktorá je dnešnému čitateľovi známa pod názvom *Triedne boje vo Francúzsku 1848—1850*, dokazujú konkrétnym rozborom historických skúseností, že je nevyhnutné politické, ideologické, ale i organizačné oddelenie robotníckej triedy ako samostatnej spoločenskej sily od rozličných liberálno-buržoázných a demokraticko-maloburžoázných politických skupín a prúdov.

Zakladatelia vedeckého komunizmu nezostali len pri teoretickom konštatovaní nevyhnutnosti politickej samostatnosti proletariátu. Mnohé z materiálov predloženého zväzku názorne potvrdzujú, aké obrovské organizačné propagátorské i publicistické úsilie v tomto čase Marx s Engelsom vyvinuli, aby založili samostatnú politickú stranu (organizáciu) robotníckej triedy, ktorá by sa stala prostriedkom realizácie jej historického poslania, resp. aby dali správny vedecký program a organizačnú formu existujúcim organizáciám. V tejto súvislosti je najvýznamnejším dokumentom *Výzva ústredného výboru zväzu komunistov z marca 1850*, ktorej text sa publikuje v tomto zväzku na základe všetkých významných dobových opisov, pretože autentický rukopis sa nedochoval.

Do rozsiahlej politickej publicistiky z tohto obdobia sú okrem už zná-

mych článkov zaradené prvýkrát aj dve Engelsove série listov z Francúzska, resp. Nemecka pre chartistický časopis *Democratic Review*.

Metodicky i predmetne sú stále podnetné recenzie viacerých prác významných buržoáznych historikov a teoretikov, v ktorých sa jasne odhaľuje, že buržoázii už nejde o vedecké objasňovanie spoločenských pomerov, ale o ich apologetiku a zvečňovanie.

Engelsova *Nemecká sedliacka vojna* je len zdanlivo mimo hlavných problémov vtedajšieho obdobia, veď v skutočnosti bola na jednej strane prínosom do rozvoja — i skúškou nosnosti — materialistickej koncepcie dejín, na druhej strane — podľa samého Engelsa — pripomínanie takých postáv nemeckých dejín ako T. Münzer, J. Fritz, M. Gaismair musí pôsobiť oživujúco v atmosfére „prechodnej ospalosti“ po ťažkých dňoch zápasov.

Pokles revolučnej vlny a ochabnutia politickej aktivity uvoľnili Marxovi i Engelsovi viac času pre rozsiahle teoretické štúdie. Do tohto obdobia spadá i počiatok novej etapy Marxovej práce na vybudovaní ucelenej teórie kapitalistickej spoločnosti. Koncom septembra 1850 sa totiž Marx s obdivuhodným elánom a sústredenosťou vrhol nielen na štúdium diel predstaviteľov klasickej politickej ekonómie, ale aj na spracúvanie množstva ďalších publikácií k teóriám peňazí a cien, o bankovom zákonodarstve, o historickom vývine štátnych rozpočtov a pohybe cien atď. Za necelých desať mesiacov vzniklo desať zošitov (husto popísaných drobným písmom) s excerptami, v ktorých sa už objavujú aj prvé samostatné Marxove názory na jednotlivé spracované otázky. (Tieto zošity sa budú v úplnosti uverejňovať v IV. rade MEG-y.) V siedmom zošite z tejto série sa nachádza i časť, ktorú Marx

dodatočne nazval *Reflexie* a ktorá je v tomto vydaní prvýkrát sprístupnená verejnosti. Táto relatívne krátka stať obsahuje niekoľko Marxových myšlienok principiálneho dosahu. Mnohé z nich sú tu zachytené v embryonálnej podobe a ich podrobnejšie rozvinutie nachádzame neskôr v *Kapitále*. Táto stať je pádnym argumentom proti revizionistickým pokusom stavať mladého Marxa proti „starému“, pretože z nej jasne vyplýva, že „stredný“ Marx ani pri špeciálnych národohospodárskych problémoch nikdy nestrácal zo zreteľa základný cieľ svojho vedeckého snaženia — pochopiť totalitu spoločenského celku, pochopiť jestvovanie človeka v jeho komplexnosti. To mu umožňovalo jasne rozpoznávať triedne obmedzené horizonty buržoáznych teoretikov, ktorí zostávali na javovom povrchu spoločenského diania a nedokázali pochopiť jeho podstatný výmer. Buržoázni ekonómovia preto ani nemohli pochopiť triednu, antagonistickú a protirečivú povahu reprodukcie kapitalistického systému. To sa výrazne prejavuje i v tom, že nevidia, že „v akte tejto výmeny (peňazí za tovar — S. Z.) odpadá zvláštny charakter príjmu premeneného na peniaze a všetky triedne individua sa zmiešavajú a zanikajú v kategórii kupujúceho, ktorý tu vystupuje voči predávajúcemu. Odtiaľto i ilúzia, že v akte kúpy a predaja netreba vidieť triedne individuum, lež kupujúce individuum ako také, bez jeho triedneho charakteru.“ (s. 590)

Pramenné materiály v dodatku i iné dokumenty sú dôležité pre celostné pochopenie pôsobenia Marxa a Engelsa ako redaktorov Nových rýnskych novín, funkcionárov Zväzu komunistov i iniciátorov prác iných predstaviteľov robotníckeho hnutia (Eccarius a Jones). V tejto časti zväzku sa na príklade *Komunistického*

manifestu dokladá i starostlivosť, ktorú klasici venovali prekladu svojich diel do iných jazykov.

Vedecký aparát k jednotlivým textom je v samostatnej knihe a obsahuje okrem opisu okolností ich vzniku, súpisu korektúr a variantov, vysvetliviek k jednotlivým materiálom, bibliografie a registrov aj rozbor publicistickej a editorskej činnosti Marxa a Engelsa.

Záverom: 10. zväzok podáva čitateľovi komplexnú predstavu o teoretickej i praktickej činnosti klasikov v rozmedzí dvoch porevolučných ro-

kov. Ak k tomu prirátame ešte to, že predložený zväzok obsahuje všetky zachované a prístupné práce, články, náčrty a pod. z pera Marxa a Engelsa, že minuciózne reprodukuje autentické, poväčšinou rukopisné predlohy a zachytáva vnútorný vývoj každého textu, dokonalý aparát a vynikajúce redakčné i tlačiarenské spracovanie, tak môžeme povedať, že 10. zväzok prvého radu sa určite stane cenným a trvalým prínosom do literárneho fondu marxizmu-leninizmu.

Svätopluk Zeman

PRÍNOSNÁ MONOGRAFIA O KULTÚRE

HAJKO, D.: Filozofia a socialistická kultúra. Veda, vydav. SAV, Bratislava 1979, 114 s.

Kniha Dalimíra Hajka *Filozofia a socialistická kultúra* spĺňa v oblasti kultúry a problémov s tým súvisiacich významnú funkciu a je obohatením našej vedeckej, filozofickej tvorby.

Práca sa člení na niekoľko okruhov, ktoré do seba organicky zapadajú a obsahuje analýzu základných problémov kultúry (definícia kultúry, kultúra a civilizácia, kultúra ako tvorivá činnosť človeka, kultúra a svetonázor, kultúra a vedecko-technický pokrok a napokon načrtáva problémy a perspektívy rozvoja kultúry).

V *Úvode* autor rozoberá *filozofické aspekty kultúry* a zdôrazňuje, že filozofia má medzi vedami, ktoré sa zaoberajú problematikou kultúry, osobitné miesto. Kultúra ako tvorivá činnosť človeka vrcholí v jeho socialistickej humanizácii. Kultúra ako „výsledok spoločenského spôsobu života“, ako špecificky ľudská činnosť spĺňa funkciu priesečníka tvorivých činností ľudí, ale súčasne ich aj stimuluje. Správne rozlišuje pojem kul-

túry a civilizácie, ale ukazuje i na to, že medzi kultúrou a civilizáciou *niet neprekonateľnej hranice*. Dôvodí, že civilizácia musí znamenať aj humanizáciu, lebo kultúra spolu s civilizáciou je aj kultiváciou tých prostriedkov, činností, techniky, ktoré slúžia humanizácii prostredia človeka.

D. Hajko rozoberá štruktúrne prvky materiálnej a duchovnej kultúry, ale toto rozdelenie *neabsolutizuje* a ukazuje na to, ako táto problematika súvisí s technikou, ale aj s filozofiou. Hmotná a duchovná kultúra sú bezprostredne spojené cez rozličné právne, politické, ideové, kognitívne a etické zložky.

Osobitné miesto je v knihe venované Leninovej teórii „dvojakej kultúry“ (dvoch kultúr?). Možno by sa žiadalo tento problém aj *konkrétnejšie* rozobrať so zreteľom na súčasnú spoločenskú a kultúrnu situáciu vo svete a u nás a ako sa tento zložitý problém javí v súvislosti s utváraním sa socialistickej kultúry.

V časti *Kultúra ako tvorivá čin-*